

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۰۵/۰۴/۲۰۲۲

محمد صالح گردش

کلمه وخش و تداوم آن^۱

وخش نام شهریست از ترکستان. شاکر گفت:

بگامی شمرد از خطا تا چگل - بیک تگ دوید از بخارا بوخش

(صاح الفرس زیر کلمه وخش)

همچنان «وخش» کلمه‌ایست که در اوستا بسیار آمده و «پور داود» در مورد معنی این کلمه می‌نویسد: برافراختن، رستن، روییدن، برآمدن افزودن. در انگلیسی towax در آلمانی wachsen بهمین معنی در بند ۳ از هات ۴۴ و در بند ۶ از هات ۴۸ از افزودن ماه و رستن گیاه سخن رفته است، گذشته از این، معنی بر افراختن یا افراختن و بلند کردن و بالیدن و سر برزدن از آن بر می‌آید. چنانکه در همین بند از هات ۳۱ و در بند ۷ همین هات و در بند ۱۰ از هات ۳۳ و در بند ۱۱ از هات ۳۴ و در بند ۱ از هات ۴۸. وخش در گزارش پهلوی وخشیتن آمده و توضیح داده شده اوزوتن (فزودن) در باره وخش و نام ایرانی رود جیحون = آمویه که بایستی وخشو vaxshu باشد یعنی فزاینده و بالنده که جغرافیا نویسان یونانی Oxus نوشته اند، رود وخشاب که یکی از بازو های جیحون است. ر.ک: (یاد داشت های گات ها ص ۱۰۸)

بنابراین با این معنی که کلمه وخش در زبان اوستایی دارد، شاد روان پور داود، وخش آب را بهمعنی رود بالنده و فزاینده دانسته است.

سخن اینجاست که کلمه وخش بر علاوه این که در جزء اسم وخشاب(وخشو) موجود است، آیا این ریشه با بعضی کلمات و کلمه های دیگر پارسی نیز در پیوند است یا نه؟ بلی بهنظر من یکی از کلمه های که مستقیماً با این کلمه رابطه دارد کلمه «وغیش» است و این کلمه در دو بیت رودکی بهمعنی بسیار و انبوه بهکار رفته است:

ای دریغا که مورد زار مرا - ناگهان باز خورد برف وغیش

و

معدورم دارند که اندوه وغیش است - و اندوه وغیش من از آن جعد وغیش است.

کلمه وغیش در فرهنگها بهمعنی بسیار و انبوه آمده است و در صحاح الفرس در معنی این کلمه آمده است: بسیار انبوه بود و استعمال این لفظ در جانوران نشاید کرد بلکه استعمال او در مال و پیشه و عمر و امثال آن کنند.

من کلمه های غیشه، وغیش، غیش، غاش و آغاش را که در ابیات رودکی آمده اند، از یک ریشه دانسته ام. ر.ک: (چند کلمه در ابیات رودکی صص ۶۱-۵۹ همین قلم) در اینجا می‌افزایم که این کلمه های فارسی همه‌اش از ریشه کلمه وخش در اوستا خواهند بود. قابل یاد دهانیست که کلمه وخشور را که چون صفتی در پیشگاه اسم «زردشت» بهکار می‌برند، شاید از همین ریشه و بنیاد باشد، پس کلمه وخشور بهمعنی دارای حرمت(محترم)، افزونمند و بالنده خواهد شد.

پایان

د پانو شمیره: له ۱ تر ۲

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رایرلو مخکې په خیر و لولئ

منابع

- ۱ گردش، محمد صالح. ریشه و معنی واژه اوستا. مزار شریف: مطبعه صورتگر، زمان چاپ ۱۳۹۷، صص ۱۵۶-۱۵۵
- نخجوانی، محمد بن هندوشاه. صحاح الفرس (فرهنگ لغات فارسی از قرن هشتم هجری) به اهتمام دکتور عبدالعلی طاعی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۲۵۳۵
- دیوان رودکی سمرقندی. بر اساس نسخه سعید نفیسی. چاپ چهارم، تهران: مؤسسه انتشارات بنگاه، ۱۳۸۵.
- گردش، محمد صالح. چند واژه در ابیات رودکی. مزار شریف: مطبعه صورتگر، حمل ۱۳۸۹.